

Barnen på Hidden Valley Road

Robert Kolker

*Barnen på Hidden
Valley Road*

Översättning av
Eva Johansson

www.albertbonniersforlag.se

ISBN 978-91-0-018720-0

Originalalets titel: Hidden Valley Road

Copyright © Robert Kolker 2020

Published by agreement with The Gernert Company, New York
and Licht & Burr Literary Agency, Copenhagen

Omslag: John Fontana, svensk utgåva Ingrediensen AB

Tryck: ScandBook, EU 2021

Till Judy och Jon

Det tydligaste sättet att visa uthållighet
är att hålla fast vid en familj.

ANNE TYLER

INNEHÅLL

Prolog	xi
Familjen Galvin	xxii
DEL ETT	1
DEL TVÅ	153
DEL TRE	341
Författarens tack	369
Källkommentar	374
Noter	375
Litteraturförteckning	395
Register	401

PROLOG

1972

Colorado Springs, Colorado

En bror och en syster går tillsammans ut från familjens hus genom köksdörren som leder ut till pation och bakgården. De är ett egendomligt par. Donald Galvin är tjugosju år gammal, har djupt liggande ögon, helrakat huvud och begynnelsen till ett raggigt profetskägg på hakan. Mary Galvin är sju, hälften så lång som han, med vitblont hår och uppnäsa.

Familjen Galvin bor i Woodmen Valley, ett område med skog och åkermark som sträcker sig mellan de branta bergen och sandstensplåtåerna i centrala Colorado. Deras trädgård doftar klippgran, friskt och jordigt. Intill pation pilar sparvar och blåskrikor runt ett stenparti där familjens husfågel, en duvhök som heter Atholl, sitter och vakar i en rymlig voljär som deras far byggde för länge sedan. Med den lilla flickan i täten går syskonen förbi voljären och klättrar uppför en kulle med lavtäckta klippor som båda två känner utan och innan.

Det finns tio barn mellan Mary och Donald – tolv barn allt som allt. Lagom till ett fotbollslag, tycker deras far om att skämta. De andra har hittat på ursäkter för att hålla sig så långt borta från Donald som möjligt. De som inte är gamla nog att ha flyttat

hemifrån spelar hockey eller fotboll eller baseball. Marys syster Margaret – den enda andra flickan och det syskon som är närmast Mary i ålder – är kanske hos Skarkeflickorna i grannhuset eller längre ner på gatan hos familjen Shoptaugh. Men Mary, som fortfarande går i andra klass, har oftast ingenstans att ta vägen efter skolan utom hem, och ingen som ser efter henne utom Donald.

Allt hos Donald förbryllar Mary, från hans rakade huvud till det han helst går klädd i: ett rödbrunt lakan som han bär som en munk. Ibland kompletterar han utstyrseln med en pilbåge i plast som hans yngre bröder brukade leka med. Oavsett väder går Donald runt i grannskapet klädd på detta sätt, kilometer efter kilometer, hela dagen till sena kvällen – nerför deras gata, den oasfalterade Hidden Valley Road, förbi nunneklostret och mjölkgården i Woodmen Valley, längs vägkanten och mittremsan på motorvägen. Han stannar ofta till vid United States Air Force Academy, där deras far arbetade en gång i tiden och där många numera låtsas som om de inte känner igen honom. Och närmare hemmet har Donald ibland fattat posto utanför skolgården medan barnen leker och meddelat dem med sin mjuka, nästan irländskt klingande stämma att han är deras nya lärare. Han slutar bara när rektorn beordrar honom att ge sig iväg. Sådana stunder sörjer Mary, som går i andra klass, mer än någonsin över att hennes värld är så liten att alla vet att hon är Donalds syster.

Marys mor har lärt sig att skratta bort sådana händelser och bete sig som om ingenting är konstigt. Något annat vore att erkänna att hon inte har någon verklig kontroll över situationen – att hon inte förstår vad som händer i familjen och än mindre hur hon ska förhindra det. Mary å sin sida har inget annat val än att inte reagera alls på Donald. Hon märker hur noga hennes mor och far observerar alla sina barn, hur de söker efter varningstecken: Peter och hans trots, Brian och hans droger, Richards relegering, Jims stridslystnad och så Michael som flummade ut totalt. Att klaga eller gråta eller visa några känslor över huvud taget, det vet Mary, skulle skicka en signal om att

det kan vara något fel på henne också.

Faktum är att de dagar då Mary ser Donald insvept i lakanet är bättre än vissa andra dagar. Ibland när hon kommer hem från skolan är Donald mitt uppe i ett projekt som bara han kan förstå – som att bära ut varenda möbel på bakgården eller hälla salt i akvariet och förgifta alla fiskar. Andra gånger är han på toaletten och spyr upp sina mediciner: Stelazin och Hibernol och Haldol och Prolixin och Pargitan. Ibland sitter han lugnt och stilla i vardagsrummet, spritt språngande naken. Ibland är polisen där, ditkallad av deras mor efter att fientligheter har brutit ut mellan Donald och en eller flera av hans bröder.

Men för det mesta är Donald uppslukad av religiösa frågor. Sankt Ignatius, förklarar han, har förlänat honom en examen i ”andliga övningar och teologi”. Han ägnar större delen av dagarna och många nätter åt att med hög röst recitera den apostoliska trosbekännelsen och Fader vår och en lista som han själv har ställt samman som han kallar Den heliga prästorden, som bara han förstår logiken i. *D.O.M., benediktinorden, jesuitorden, Jesu heliga hjärta, den obefläckade avlelsen, Maria, obefläckade Maria, Oblatfäderna, Maysläkten, svartbröderna, den helige ande, franciskan vid klostret, En enda helig allmännelig, apostolisk, trappistisk....*

För Mary är bönerna som en kran som aldrig upphör att droppa. ”Sluta!” skriker hon, men det gör Donald aldrig, han tar knappt ens paus för att andas. Hon ser det han gör som en förebråelse mot hela hennes familj, men framför allt mot hennes far, en rättrogen katolik. Mary avgudar sin far. Det gör de andra barnen också – även Donald innan han blev sjuk. När Mary ser sin far komma och gå som han har lust blir hon avundsjuk. Hon tänker på hur skönt det måste vara för honom att arbeta så mycket hela tiden. Så mycket att han slipper vara hemma.

Det är broderns sätt att behandla henne som utvald som är mest outhärdligt – inte för att han är elak utan för att han är snäll, rentav ömsint. Hon är döpt till Mary Christine, så Donald har bestämt sig för att hon är Maria, den heliga jungfrun och Jesu moder. ”Det är jag inte *alls!*” skriker Mary, om och om

igen. Hon tror att han retar henne. Det vore inte första gången som någon av hennes bröder har försökt driva med henne. Men Donald är så uppenbart allvarlig – så innerlig, så vördnadsfull – att det gör henne ännu argare. Han har gjort Mary till det upphöjda föremålet för sina böner och dragit in henne i sin värld, vilket är det sista ställe hon vill befinna sig på.

Den plan som Mary kommer på, lösningen på problemet Donald, är ett direkt resultat av den vrede hon känner. Inspiration har hon hämtat från tv, från de svärd- och sandalfilmer som hennes mor tittar på ibland. Planen börjar med att hon säger: ”Kom så går vi upp på kullen.” Donald går med på det, han gör vad som helst för den heliga jungfrun. Den fortsätter med att Mary föreslår att de ska hänga upp en gunga i en trädgren. ”Vi tar med ett rep”, säger hon. Donald gör som hon säger. Och den avslutas på kullens krön där Mary väljer ut ett träd, en av många höga tallar, och säger att hon skulle vilja binda fast Donald vid det. Donald säger ja. Och ger henne repet.

Även om Mary skulle avslöja sin plan för Donald – att bränna honom på bål, som kattarna i filmerna – är det tveksamt om han skulle reagera. Han är fullt upptagen med att be. Han trycker sig hårt mot trädstammen, förlorad i sin egen svada, medan Mary går varv på varv runt trädet med repet och drar åt det tills hon är säker på att han inte kan komma loss. Donald gör inget motstånd.

Hon intalar sig att ingen kommer att sakna honom när han är borta – och ingen skulle någonsin misstänka henne. Hon går och letar efter tändved, kommer tillbaka med famnen full av kvistar och grenar och släpper ner dem vid hans nakna fötter.

Donald är redo. Om Mary verkligen är den han hävdar att hon är, kan han knappast säga nej. Han är lugn, tålmodig, snäll.

Han dyrkar henne.

Men den här dagen menar Mary allvar bara till en viss punkt. Hon har inga tändstickor, ingen möjlighet att göra upp eld. Framför allt är hon inte som sin bror. Hon är sansad, förankrad i den verkliga världen. Om inte annat är Mary fast besluten att bevisa det, inte bara för sin mor utan för sig själv.

Så hon överger sin plan. Hon lämnar Donald uppe på kullen. Han blir kvar däruppe, omgiven av flugor och backsippor, och står där och ber ett bra tag. Tillräckligt länge för att Mary ska få lite tid för sig själv, men inte så länge att han inte kommer ner igen.

Hon ler ett ansträngt leende när hon tänker tillbaka på det. ”Margaret och jag skrattar”, säger hon. ”Jag är inte säker på att någon annan skulle tycka att det var roligt.”

En kylig vinteraftermiddag 2017 – fyrtiofem år, en hel livstid, efter den där dagen på kullen – svänger kvinnan som tidigare hette Mary Galvin in på parkeringen vid Point of the Pines, ett gruppboende i Colorado Springs, för att hälsa på brodern som hon en gång fantiserade om att bränna levande. Hon är drygt femtio nu och har samma glittrande ögon som förr, men som vuxen använder hon ett annat förnamn, Lindsay, ett namn hon tog sig så snart hon flyttade hemifrån – en beslutsam ung flickas försök att bryta med det förflutna och bli en annan.

Lindsay bor sex timmars bilresa därifrån, strax utanför Telluride i Colorado. Hon driver en egen firma som arrangerar företagsevent. Hon jobbar lika hårt som hennes far någonsin gjorde och kör kors och tvärs över staten mellan hemmet och Denver, där de flesta av hennes event äger rum, och Colorado Springs, där hon kan se till Donald och andra i familjen. Hennes make Rick ansvarar för skidkurserna på vintersportanläggningen i Telluride och de har två tonåringar, en på high school och en på college. Den som träffar Lindsay idag ser sällan längre än till hennes lugna utstrålning, hennes glada leende. Efter många års träning har hon ett skickligt sätt att låtsas som om allt är fullkomligt normalt även när det är precis tvärtom. Bara en besk och knivskarp kommentar då och då antyder något annat – någonting melankoliskt och beständigt som bubblar strax under ytan.

Donald väntar på henne i sällskapsrummet på entréplanet. Ledigt klädd i en skrynklig, löst hängande skjorta och långa cargoshorts ser hennes äldste bror, nu i sjuttioårsåldern, paradoxalt distingerad ut, med vita hårtussar vid tinningarna, kluven haka och tjocka svarta ögonbryn. Han kunde ha klivit ut från en gan-

gsterfilm, om hans röst inte hade varit så mild och hans rörelser så stela. ”Han har fortfarande kvar lite av det där knyckiga sättet att gå, efter Hibernalen”, säger Kriss Prado, föreståndare på boendet. Donald får Klozapin nu, ett psykotropiskt läkemedel som sätts in när inget annat fungerar. Det har mycket god effekt men medför också en hög risk för biverkningar – hjärtmuskelinflammation, minskat antal vita blodkroppar, till och med slaganfall. En av följderna av att leva med schizofreni i över femtio år är att behandlingen förr eller senare blir lika förödande som sjukdomen.

Donald får syn på sin syster och reser sig upp, redo att ge sig av. När Lindsay kommer på besök är det oftast för att ta med honom ut för att träffa andra i familjen. Med ett varmt leende säger Lindsay att de inte ska någonstans idag – att hon är där för att se hur han mår och prata med hans läkare. Donald ler också, försiktigt, och sätter sig igen. Ingen i familjen kommer och hälsar på honom utom hon.

Lindsay har ägnat decennier åt att försöka få rätsida på sin barndom, och på många sätt fortsätter det projektet. Hittills har hon lärt sig att nyckeln till att förstå schizofreni är att det trots ett helt sekels forskning ännu inte finns en sådan nyckel. Det som finns är en lista på symptom, diverse sätt på vilka sjukdomen manifesterar sig: hallucinationer, vanföreställningar, röster, komalikhnande apati. Det finns även specifika varningstecken, som oförmågan att förstå det enklaste bildspråk. Psykiatriker pratar om osammanhängande tal och tankestörningar. Men det är svårt för någon att förklara för Lindsay varför Donald, en dag som idag, är på gott humör, rentav nöjd, medan han andra dagar är frustrerad och kräver att hon ska köra honom till mentalsjukhuset i Pueblo, där han legat intagen ett tiotal gånger de senaste femtio åren, och där han ofta säger att han skulle vilja bo. Hon kan bara gissa varför Donald, när hon tar med honom till affären, alltid köper två flaskor tvättmedel och glatt konstaterar: ”Det här är den bästa duschtvål som finns!” Eller varför han nästan femtio år senare fortfarande reciterar sin religiösa litania: *benediktinorden, jesuitorden, Jesu heliga hjärta* ... Eller varför

han nästan lika länge konsekvent och orubbligt har hävdat att han i själva verket är avkomma till en bläckfisk.

Det kanske mest fruktansvärda med schizofreni – och det som mest skiljer det från andra sjukdomstillstånd i hjärnan som autism eller alzheimer, som tenderar att lösa upp och sudda ut en människas mest utmärkande personlighetsdrag – är hur naket känslomässig sjukdomen kan vara. Symptomen dämpar inget och förstör allt, de är skärande och överväldigande för de drabbade och skrämmande för dem som älskar dem – omöjliga för de närstående att bearbeta intellektuellt. För en familj är schizofreni primärt en erfarenhet som känns, som om den grund familjen står på lutar permanent åt den sjuka familjemedlemmens håll. Även om bara ett av barnen har schizofreni förändras familjens inre logik helt och hållet.

Men Galvins var aldrig en vanlig familj. Under de år då Donald var det första, mest uppenbara fallet, var fem andra Galvinbröder sakta på väg att bryta samman.

Som Peter, den yngste pojken, familjens rebell, som var manisk och våldsam och som i årtal vägrade ta emot hjälp.

Och Matthew, en begåvad keramikern, som när han inte var övertygad om att han var Paul McCartney trodde att solen följde honom vart han än gick.

Och Joseph, den mest stillsamme och plågsamt insiktsfulla av de sjuka pojkarna, som hörde röster från en annan tid och plats, lika verkliga för honom som livet självt.

Och Jim, näst äldst, som låg i våldsam fejd med Donald och som gav sig på familjens mest försvarslösa medlemmar – i synnerhet flickorna, Mary och Margaret.

Och slutligen Brian, perfekte Brian, familjens rockstjärna, som höll sina djupaste rädslor hemliga för alla andra – och som i en outgrundlig våldsexplosion skulle förändra allas liv för alltid.

De tolv barnen i familjen Galvin spände perfekt över baby-boomen. Donald föddes 1945, Mary 1965. Deras århundrade var det amerikanska århundradet. Deras föräldrar, Mimi och Don, föddes strax efter första världskriget, träffades under depressionen, gifte sig under andra världskriget och uppfostrade sina

barn under kalla kriget. När allt var som bäst förkroppsligade Don och Mimi det som var fint och gott i sin generation: pionjäranda, strävsamhet, ansvar och optimism (är det någonting man kan kalla den som skaffar tolv barn, varav flera mot läkarnas inrådan, så är det optimist). Medan familjen växte såg de hela kulturella rörelser komma och gå. Och sedan gav familjen Galvin sitt eget bidrag till kulturen, i form av en monumental fallstudie över mänsklighetens mest förbryllande sjukdom.

Sex av Galvinpojarna insjuknade under en tid då man visste så lite om schizofreni – och då en mängd olika teorier krockade med varandra – att sökandet efter en förklaring överskuggade allt i familjens liv. De levde genom institutionaliseringens och chockterapiens tidevarv, debatterna om psykoterapi kontra medicinering, det nål i en höstack-liknande sökandet efter genetiska markörer för sjukdomen och den djupa oenigheten om dess orsaker och ursprung. Det fanns inget samstämmigt i hur var och en av bröderna upplevde sjukdomen: Donald, Jim, Brian, Joseph, Matthew och Peter led av den på olika sätt. Olika former som krävde olika behandlingar och en arsenal av skiftande diagnoser, och som gav upphov till motstridiga teorier om schizofrenins natur. En del av dessa teorier kunde vara särskilt grymma mot föräldrarna som ofta fick skulden, som om de hade orsakat sjukdomen genom något de gjorde eller inte gjorde. Familjen Galvins kamp tjänar som en tunt beslöjad historik över forskningen kring schizofreni – en historia som i decennier utgjordes av en lång debatt inte bara om vad som orsakar sjukdomen, utan vad den faktiskt är.

De av barnen som inte blev psykiskt sjuka var på många sätt lika drabbade som sina bröder. Det är svårt nog att bli en egen individ i en normal familj med tolv barn; men den här familjen hade en dynamik som inte liknade någon annans, där det att vara psykiskt sjuk blev normen, den position varifrån allt annat måste ta sin utgångspunkt. Att vara medlem i familjen Galvin handlade för Lindsay, hennes syster Margaret och bröderna John, Richard, Michael och Mark om att antingen själv bli galen eller se ens familj bli galen – om att växa upp i ett klimat av konstant

mentalsjukdom. Även om de förskonades från vanföreställningar och hallucinationer och paranoia – och inte började få för sig att deras hem var under attack eller att CIA letade efter dem eller att djävulen gömde sig under sängen – kändes det som om de bar någonting instabilt inom sig. Hur länge skulle det dröja, undrade de, innan sjukdomen skulle drabba även dem?

Som yngst i skaran fick Lindsay utstå en del av det värsta som hände – utsatt, oskyddad, skadad av människor som hon trodde älskade henne. När hon var liten ville hon inget hellre än att vara någon annan. Hon kunde ha lämnat Colorado och börjat om på nytt, bytt namn på riktigt, antagit en ny identitet och försökt radera ut minnet av allt hon hade gått igenom. Vilken annan människa som helst skulle ha stuckit så fort det gick och aldrig kommit tillbaka.

Men här är Lindsay nu på Point of the Pines för att höra sig för om huruvida den bror hon en gång fasade för behöver en hjärtundersökning, om han har skrivit under alla dokument som ska undertecknas, om han fått träffa läkaren. Hon gör samma sak för sina andra sjuka bröder, de som fortfarande lever. Under hela besöket hos Donald håller hon noga uppsikt medan han går genom korridorerna. Hon oroar sig för att han inte tar hand om sig själv ordentligt. Hon vill hans bästa.

Trots allt som hänt älskar hon honom. Vad var det som förändrades?

Oddsens för att en sådan här familj alls existerar, än mindre en som förblev intakt länge nog för att bli upptäckt, är omöjliga att beräkna. Schizofrenins exakta genetiska mönster har fortsatt att gäcka forskarna: dess existens skymtar fram, flyktigt, likt fladdrande skuggor mot en grottvägg. I över ett århundrade har forskare förstått att en av de största riskfaktorerna för schizofreni är ärftlighet. Paradoxen är att sjukdomen inte tycks överföras direkt från förälder till barn. Psykiatriker, neurobiologer och genetiker har utgått från att koden för sjukdomen måste finnas någonstans, men har aldrig lyckats hitta den. Sedan kom Galvins, som tack vare blotta mängden fall erbjöd en större insikt i

sjukdomens genetiska process än någon hade kunnat drömma om. Ingen forskare hade någonsin stött på sex bröder i en enda familj – helsyskon, med samma föräldrar, samma gemensamma genetiska linje.

Med början på 1980-talet blev familjen Galvin föremål för forskningsstudier som var på jakt efter en lösning på schizofrenins gåta. Deras genetiska material har analyserats av University of Colorado Health Science Center, av National Institute of Mental Health och av fler än ett stort läkemedelsföretag. Precis som för alla sådana försökspersoner var deras medverkan alltid konfidentiell. Men nu, efter nästan fyra decenniers forskning, kan vi äntligen se familjen Galvins bidrag klart och tydligt. Prover av deras genetiska material har varit avgörande för forskningen och vidgat vår förståelse av sjukdomen. Genom att analysera familjens DNA och jämföra det med genprover från den övriga befolkningen står forskarna nu på tröskeln till betydande framsteg vad gäller att behandla, förutse och till och med förebygga schizofreni.

Till helt nyligen var Galvins helt omedvetna om hur de kanske hjälpte andra – ovetande om att deras situation hade väckt sådan optimism hos vissa forskare. Men det vetenskapen har lärt sig genom dem är bara en liten del av deras berättelse. Den berättelsen börjar med föräldrarna, Mimi och Don, och ett liv tillsammans som inleddes med gränslös hoppfullhet och tillförsikt, bara för att vittra och falla sönder i tragedi, kaos och förtvivlan.

Men berättelsen om barnen – om Lindsay och hennes syster och hennes tio bröder – handlade alltid om någonting annat. Om deras barndom var en förvriden spegelbild av den amerikanska drömmen, handlar deras berättelse om vad som kommer efter att den bilden har splittrats.

Den handlar om nu vuxna barn som utforskar sin egen barndoms mysterier, som rekonstruerar fragmenten av föräldrarnas dröm och omformar den till något nytt.

Den handlar om att återupptäcka det mänskliga hos de egna bröderna, människor som resten av världen dömt ut som mer eller mindre värdelösa.

Den handlar om att hitta ett nytt sätt, även efter att det värsta har hänt på alla tänkbara vis, att förstå vad det innebär att vara en familj.